

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВНЗ

Владимировна Дмитриченкова, Саратов: аратов. Гос. Ун-т имени Н.Г. Чернышевского, 2006. – 234 с.

6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования [Электронный ресурс] / И.А. Зимняя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://aspirant.rggu.ru/article.html>.

7. Кожушко С.П. Соціальний інтелект як інтегральна властивість, що забезпечує ефективність професійної взаємодії майбутніх фахівців комерційної діяльності // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і

загальноосвітній школах: Зб. наук. пр. /Редкол.: Т.І. Суцєнко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2013. – Вип. 31(84). – С. 241 – 247.

8. Слостєнин В.А. Качество образования как социальнo-педагогический феномен: монография / В.А. Слостєнин; под. науч. ред. А.И. Субетто. – СПб.: Смольный институт РАО; Кострома: Изд-во КГУ, 2005. – С. 82 – 90.

9. Bloom, B.S. Taxonomy of Educational Objectives - The Classification of Educational Goals – Handbook I: Cognitive Domain. New York: Longman, 1956. – 403 p.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2015

УДК 1:37(477)

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВНЗ

У статті автор пропонує своє розуміння сутності професійної компетентності і в світлі сучасної модернізації освіти обґрунтовує актуальність її формування у студентів. Виходячи зі специфіки педагогічної діяльності, виділяються структурні компоненти професійної компетентності студентів і при цьому робиться особливий акцент на професійно важливих особистісних якостях вчителя.

Ключові слова: освіта, професійна компетентність, комунікативна компетентність, етапи формування, професійна підготовка.

Лит. 7.

Надежда Ашиток, доктор философских наук, профессор кафедры социальной педагогики и коррекционного образования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ВУЗАХ

В статье автор предлагает свое понимание сущности профессиональной компетентности и в свете современной модернизации образования обосновывает актуальность ее формирования у студентов. Исходя из специфики педагогической деятельности, выделяются структурные компоненты профессиональной компетентности студентов, при этом делается особый акцент на профессионально важных личностных качествах учителя.

Ключевые слова: образование, профессиональная компетентность, коммуникативная компетентность, этапы формирования, профессиональная подготовка.

Nadya Ashytok, Ph.D. (Philosophy), Professor of Social Pedagogy and Correctional Education Department Drohobych State Pedagogical University I. Franko

COMMUNICATIVE COMPETENCE: STRUCTURE, STAGES OF FORMATION

The author of the article highlights her understanding of the professional competence essence; she also clarifies its development in the current educational modernisation. Taking into account the peculiarities of the teaching context, she focuses on structural components of a competence of students in a high education institution while she emphasises the important personal features of a teacher.

Keywords: education, professional competence, communicative competence, stages of formation, professional training.

Постановка проблеми та аналіз публікацій. Динамічний перехід від індустріального суспільства до суспільства постіндустріального та інформаційного актуалізує перегляд процесів створення і

поширення знань на різні сфери діяльності людини, у тому числі освітньої. Теоретичні за суттю та енциклопедичні за обсягом знання, які тривалий час були головною метою освітнього процесу, у наш час стають засобом, основою для

формування сукупності знань, умінь, навичок, способів діяльності, досвіду, важливих психологічних якостей, необхідних людині для здійснення ефективної діяльності. Іншими словами, сучасна освіта потребує зміщення акцентів зі знанневого на компетентнісний підхід до неї.

Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), якими мають оволодіти особи, що навчаються. Традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набуття знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизували знання. Основна увага при цьому фокусувалася саме на знаннях, а те, для чого вони потрібні, часто залишалось поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку у дітей та молоді здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання у різних ситуаціях. При цьому навчальні заклади формують у випускників високу готовність до майбутньої успішної діяльності. При такому підході змінюється позиція учителя (викладача), який повинен змістити акценти у своїй діяльності із інформаційної у організаційно-управлінську площину. При традиційному – знаннєвому – підході вчителя (викладач) відіграв роль “ретранслятора знань”, а при компетентнісному – організатора освітньої діяльності. Змінюється при цьому й модель поведінки учня (студента) – від пасивної, спрямованої на засвоєння знань, що не завжди можуть втілюватися у практику, до дослідницько-активної, орієнтованої на успішне застосування засвоєного.

Компетентнісний підхід у визначенні цілей і змісту освіти не є новим, а тим більше невідомим для вітчизняної школи. Питання застосування компетентнісного підходу ґрунтовно розглянуто в роботах В. Вербицького, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, Д. Заводчикова, Н. Мурованої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, Н. Табачук, М. Філатова, А. Хуторського, Ю. Швалба та ін. Орієнтація на освоєння умінь, способів діяльності і, більше того, узагальнених способів діяльності були головними в роботах таких вітчизняних педагогів, як М.Н. Скаткін, І.Я. Лернер, В.В. Краєвський, Г.П. Щедровицький, В.В. Давидов і їх наступників. Проблеми становлення компетентнісного підходу в освіті досліджували багато вчених: компетентнісний підхід дає відповіді на питання виробничої сфери (Т.М. Ковальова); компетентнісний підхід – проявляється як оновлення змісту освіти у відповідь на мінливу соціально-економічну реальність (І.Д. Фрумін); компетентнісний підхід як узагальнена умова здібності людини ефективно

діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій (В.А. Болотов); компетентність представляється радикальним засобом модернізації (Б.Д. Ельконін); компетентність характеризується можливістю перенесення здібності в умови, відмінні від тих, в яких ця компетентність спочатку виникла (В.В. Башев). Разом з тим аналіз наукової літератури свідчить, що бракує праць, які б мали конкретну прикладну спрямованість.

Метою нашої статті є вивчення формування комунікативної компетентності у процесі фахової підготовки студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям “компетентнісний підхід” розуміють спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток різного виду компетентностей особистості. У наш час цей підхід визначає не лише розвиток вітчизняної, а й зарубіжної освіти. У доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття “Освіта: прихований скарб” Жак Делор, сформулював “чотири стовпи”, на яких ґрунтується освіта: навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом” і визначив по суті основні глобальні компетентності. Так, згідно з дослідником, одна з них свідчить – “навчитися робити так, щоб набути не лише професійну кваліфікацію, але й у найширшому сенсі компетентність, яка дає можливість справлятися з різними численними ситуаціями і працювати у групі”. У цьому ж році на симпозіумі в Берні (27 – 30 березня 1996 році) за програмою Ради Європи було поставлене питання про те, що для реформ освіти істотними є ключові компетенції, до яких належать: “...політичні та соціальні компетенції, такі як здатність брати відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом, брати участь у підтримці та поліпшенні демократичних інститутів; компетенції, пов’язані з життям у багатокультурному суспільстві. Для того, щоб контролювати прояви (відродження) расизму і ксенофобії та розвитку клімату нетолерантності, освіта повинна “оснастити” молодих людей міжкультурними компетенціями, такими як прийняття відмінностей, повага до інших і здатність жити з людьми інших культур, мов і релігій; компетенціями, що відносяться до володіння усною і письмовою комунікацією, які особливо важливі для роботи і соціального життя, з акцентом на те, що людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція. У цьому ж контексті особливу важливість набувають володіння більше, ніж однією мовою; компетенції, пов’язані зі зростанням інформатизації

суспільства, володіння технологіями, розуміння їх застосування, знання слабких і сильних сторін і способів критичного сприйняття інформації, що поширюється масмедійними засобами і рекламою; здатність навчатися впродовж життя у межах безперервного навчання” [7; 6, 26].

Формування і реалізація всіх, без винятку, зазначених компетентностей пов'язані з комунікативною. Важливість цієї компетентності визначають чимало дослідників. В.Я. Звездін, зокрема, вважає комунікативну компетентність основою конкурентноздатності майбутнього фахівця в умовах ринку праці [1, 146]. А.А. Веневцева констатує інтенсифікацію інформаційного та комунікативної взаємодії, пов'язуючи це з необхідністю виокремлення як базових у структурі професійної компетентності інформаційно-комунікативних компетенцій [2, 32].

Чому доречно комунікативну компетентність визнавати ключовою? Це зумовлено наступними причинами [3]:

1) Першою причиною є соціальне замовлення. У наш час існує запит від професійного ділового світу, який гостро відчуває дефіцит у практичних комунікативних умінь випускників. Рішення професійної проблеми сьогодні часто визначається не унікальним мисленням того чи іншого фахівця, а ефективною організацією колективної роботи різних фахівців, тобто їх комунікативною компетентністю. За даними досліджень від 64 % до 96 % робочого часу топ-менеджерів займає безпосереднє і опосередковане спілкування – заплановані наради, незаплановані обговорення з колегами, малі розмови, телефонні розмови, робота з електронною поштою, робота з документацією тощо. Наявний також запит від несформованого громадянського суспільства, що передбачає розвиток горизонтальних громадських зв'язків на протигагу вертикальним ієрархічним, а це вимагає зміни комунікативної культури суспільства. По-друге, в сучасному світі стираються кордони, відбувається перемішування різних етнічних і соціальних груп, що призводить до виникнення так званого полікультурного суспільства, успішність якого неможлива без розвитку компетентності в сфері міжкультурної комунікації. Крім того розвиток масової комунікації та використання маніпулятивних технологій вимагають від сучасної людини умінь орієнтуватися у сфері інформації різного ґатунку. У наш час цінується вміння давати критичну оцінку сказаному або прочитаному, вміння висловлювати свою точку зору тощо.

2) Друга причина може бути сформульована, виходячи з потреб освітньої сфери. Якщо визначити основний сенс освіти як розвиток

практичних здібностей/умінь, необхідних людині для досягнення успіху в особистому, професійному та суспільному житті, то однією з головних є комунікативна компетентність, оскільки вона передбачає: здатність адекватно сприймати усну мову і передавати зміст прослуханого тексту в стислому або розгорнутому вигляді відповідно до ситуації мовного спілкування; здатність вибирати і використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання і ситуації спілкування; здатність володіти монологічним та діалогічним мовленням, дотримуючись прийнятих етичних норм спілкування; здатність володіти навичками усвідомленого, швидкого читання текстів різних стилів і жанрів; здатність створювати письмові висловлювання, адекватно передаючи зміст прослуханого або прочитаного тексту із заданим ступенем конкретизації; складати план, тези, конспект тощо; здатність володіти хоча б однією іноземною мовою на рівні функціональної грамотності.

3) Третя причина полягає в тому, що комунікація не зводиться лише до вербальної комунікації, оскільки вона є умовою існування будь-якої макро- або мікро-людської спільноти.

Отже, комунікативна компетентність відноситься до ключових, мегапредметних у трирівневій ієрархії компетенцій, згідно з якою існують: 1) ключові компетенції, що належать до метапредметного змісту освіти; 2) загальнопредметні компетенції, що належать до певного кола навчальних предметів і освітніх областей; 3) предметні компетенції, що мають конкретне висвітлення і можливість формування в рамках навчальних предметів [5].

Комунікативна компетентність, безперечно, необхідна для ефективної фахової діяльності, а тому є сенс у закладах професійної освіти приділяти належну увагу її формуванню протягом всього часу навчання студентської молоді. Формування компетентності фахівців цього різновиду потребує системного підходу, який повинен реалізовуватися на всіх етапах підготовки фахівця. З позицій алгоритмізації процес формування, на наш погляд, можна поділити на етапи: діагностичний, на якому з'ясовуються наявність комунікативних здібностей у студентів, їхній комунікативний потенціал, ступінь початкової мовної сформованості першокурсників, що набутий ними на попередньому етапі навчання – переважно в загальноосвітній школі або коледжі, актуальність для студентів компетенцій, які вони можуть набути в обраному ними ВНЗ; теоретично-навчальний, що передбачає засвоєння студентами комунікативних знань, які являють

собою узагальнений досвід людства у сфері комунікативної діяльності, відображення у свідомості носіїв знань комунікативних ситуацій з їх причинно-наслідковими зв'язками і відношеннями. Цей етап передбачає формування комунікативної компетентності під час читання не лише дисциплін, спеціально орієнтованих на повідомлення знань цього різновиду молоді, а й предметів іншого спрямування, адже комунікативний компонент присутній як необхідний при викладанні будь-якої дисципліни; практично-навчальний етап, що спрямований на формування комунікативних навичок, що визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу й відповідного впливу на нього у процесі комунікації, та комунікативних умінь – комплексу дій, які базуються на теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання та навички для відображення й перетворення дійсності. Цей етап відбувається на практичних заняттях та практиці; контрольно-рефлексивний, на якому проводяться різні форми перевірки знань студентів (співбесіди, колоквіуми, заліки, екзамени тощо), здійснюється аналіз набутої комунікативної компетентності, оцінюється успішність викладацької роботи.

На діагностичному етапі визначаються рівні формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців: низький (початковий, стихійний), середній (нормативний) і високий (професійний). Низький (стихийний) рівень характеризується наявністю невизначених мотивів ділового спілкування, спрямованістю особистості на себе, авторитарністю і зовнішнім локусом контролю, низьким рівнем лідерських якостей, емпатії, комунікабельності, комунікативних та організаторських здібностей. Середній (нормативний) рівень представлений зовнішніми мотивами ділового спілкування, спрямованістю особистості на справу, авторитарністю і зовнішнім локусом контролю, середнім рівнем лідерських якостей, емпатії, комунікабельності, комунікативних та організаторських здібностей. Високий (професійний) рівень характеризується внутрішніми мотивами ділового спілкування, спрямованістю особистості на спілкування, внутрішнім локусом контролю, високим рівнем лідерських якостей, емпатії, комунікабельності, комунікативних та організаторських здібностей.

Досягнення оптимального (високого) рівня комунікативної компетентності студентами буде можливим при дотриманні наступних організаційно-педагогічних умов: забезпечення цілеспрямованого формування та динамічного розвитку комунікативної компетентності

студентів як ключового компонента в структурі професійної підготовки; дотримання єдності загально-педагогічних (змістовних і процесуально-технологічних) і спеціальних (особистісно-компетентнісного підходу, безперервності процесу формування комунікативних компетенцій; міждисциплінарності, комунікативного співробітництва) вимог до етапів, форм, засобів і методів формування професійно-комунікативної компетентності; здійснення безперервної психолого-педагогічної діагностики, моніторингу та корекції рівня сформованості комунікативної компетентності; організація навчальних занять на основі компетентнісного підходу з використанням інтерактивних та інформаційно-комунікативних педагогічних технологій; забезпечення науково-методичної готовності викладачів до управління процесом формування комунікативної компетентності студентів.

Формування комунікативної компетентності, як слушно зазначає С. Савичов, відбувається поступово, що пов'язано з необхідністю опанувати чотири рівні; перший рівень – неусвідомлена компетентність; другий – репродуктивна компетентність; третій – продуктивна компетентність; четвертий – творча компетентність [4]. Серед виділених чотирьох рівнів сформованості комунікативної компетентності найвищим є четвертий рівень – творча компетентність. Досягнення творчого рівня передбачає сформованість особистісно-професійних якостей (професійно і соціально значущої спрямованості особистості, наявність професійно значущих комунікативних якостей); операціонально-діяльній готності до виконання професійних комунікативних функцій; необхідний для самостійної ефективної професійно-комунікативної діяльності ціннісний і рефлексивний досвід. Формування комунікативної компетентності студентів позитивно впливає на їх професійний рівень, творчу самореалізацію та самовираження.

Висновки. Впровадження компетентнісного підходу в практику роботи професійних навчальних закладів дає змогу вирішити проблему, що є важливою для нашої країни, оскільки студентська молодь зазвичай успішно опановує значний обсяг теоретичних знань, проте відчуває суттєві труднощі в діяльності, що потребує застосування цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій. Саме тому впровадження цього підходу в освітню практику, у тому числі в її комунікативну сферу, є однією з передумов розбудови вітчизняної освіти в епоху постіндустріального суспільства.

ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

1. Звездин В.Я. Конкурентноспособность будущего специалиста в условиях рынка труда / В.Я. Звездин // Вестник Пермского университета. – 2010. – Вып. 2. – С. 145 – 154.

2. Веневцева, А.А. Понятие формирования информационно-коммуникативной компетенции у будущих технических работников железнодорожного транспорта / А.А. Веневцева // оременная высшая школа: инновационный аспект. – 2011. – № . – С.31 – 37.

3. Майгельдиева Ш.М., Ашимова М.Е. Коммуникативная компетентность – новый тип содержания образования на современном этапе / Ш.М. Майгельдиева,

М.Е Ашимова. – Режим доступу: conference.osu.ru/assets/files/conf_reports/conf11/431.doc

4. Савичев С.С. Проблема развития коммуникативной компетентности студентов высшей школы / С.С. Савичев. – Режим доступу: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia/2010/2010_5_78_80.pdf.

5. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. Хуторской. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal /2002/0423.htm>.

6. Boyzatis R. Competencies Can be Developed: But Not in the Way We Thought II Capability, vol. 2. – № 2. – 1996. – P 25 – 41.

7. Док. DECS / SC | Sec (96) 43, Берн, 1996.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015

УДК 378.126+337.134: 371.11

Вікторія Жигір, доктор педагогічних наук, доцент
Бердянського державного педагогічного університету

ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті проаналізовано трактування поняття “рефлексія” у філософії, психології та педагогіці. Розглянуто специфіку професійної рефлексії. Розкрито сутність рефлексії менеджером освіти професійної діяльності, виділено та схарактеризовано її компоненти. З метою визначення місця рефлексії у професійній діяльності розглянуто рівні існування фахівця у професії. Виявлено умови формування й розвитку рефлексії професійної діяльності менеджера освіти в процесі його підготовки у ВНЗ.

Ключові слова: менеджер освіти, рефлексія, професійна рефлексія, рефлексії у професійній діяльності менеджера, умови формування рефлексії.

Літ. 18.

Викторія Жигир, доктор педагогических наук, доцент
Бердянского государственного педагогического университета

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ РЕФЛЕКСИЯ И ЕЕ РОЛЬ В ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕНЕДЖЕРА ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы трактовки понятия “рефлексия” в философии, психологии и педагогике. Рассмотрена специфика профессиональной рефлексии. Раскрыта сущность рефлексии менеджером образования профессиональной деятельности, выделены и охарактеризованы ее компоненты. Для определения места рефлексии в профессиональной деятельности рассмотрены уровни существования специалиста в профессии. Выявлены условия формирования и развития рефлексии профессиональной деятельности менеджера образования в процессе его подготовки в вузе.

Ключевые слова: менеджер образования, рефлексия, профессиональная рефлексия, рефлексии в профессиональной деятельности менеджера, условия формирования рефлексии.

Viktoria Zhyhir, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor
Berdyansk State Pedagogical University

PROFESSIONAL REFLECTIONS AND ITS ROLE IN EDUCATION MANAGER'S PROFESSIONAL ACTIVITY

The interpretation of the concept “reflection” in philosophy, psychology and pedagogy is analyzed in the article. The specificity of professional reflection is reviewed. The essence of reflection of a manager of professional education is allocated and its components are determined. It is indicated that professional identity and capacity for reflection has got the great importance for the reflection characteristics of education manager's professional activity.

Keywords: education manager, reflection, professional reflection, reflection in manager's professional activities, conditions of the reflection.

Постановка проблеми. Здатність до усвідомлення своєї професійної діяльності виступає важливим чинником успішної професійної підготовки

майбутнього фахівця. Адекватне уявлення про себе, власні індивідуальні особливості й можливості, необхідні для успішного професійного становлення, самореалізації у